

Eksploratorna raziskava o odnosu javnosti do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke

VARSTVOSLOVJE
letn. 24
št. 3
str. 203–225

Anže Mihelič, Kaja Prislan Mihelič

Namen prispevka:

Namen prispevka je predlagati in testirati eksploratorni teoretični model za ugotavljanje dejavnikov, ki napovedujejo odnos prebivalcev do nosljivih kamer, ki so v uporabi v policijskih postopkih.

Metode:

Teoretični model je bil predlagan na podlagi rezultatov obstoječe literature, ki širše obravnavajo tematiko sprejemanja tehnologije. Testiranje teoretičnega modela je bilo opravljeno s spletnim anketiranjem na vzorcu slovensko govorečih uporabnikov družbenega omrežja ($n = 265$).

Ugotovitve:

Najpomembnejša ugotovitev raziskave je, da na posameznikov odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke močnejše vplivajo splošna prepričanja o tehnologijah, kakor pa zaupanje v policijo in državo.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Bralec mora pri interpretaciji rezultatov upoštevati, da je bila raziskava opravljena zgolj na družbenem omrežju med slovensko govorečimi uporabniki. Demografska struktura vzorca ne odraža demografske strukture populacije prebivalcev Republike Slovenije.

Praktična uporabnost:

Najpomembnejša implikacija raziskave je ugotovitev, da odpora do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke nismo zaznali. Prav tako ugotavljamo, da je za splošno javno sprejemanje uvedb novih tehnologij v policijske postopke bolj pomembno upoštevati prepričanja državljanov o tehnologijah na splošno kot pa prepričanja o policiji in državi.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek kot prvi v literaturi primerja dve različni skupini dejavnikov, ki napovedujejo odnos do nosljivih kamer v policijske postopke. Prav tako gre za prvo tovrstno raziskavo v Sloveniji.

Ključne besede: sprejemanje tehnologije, nosljive kamere, policija, odnos,

prebivalci

UDK: 316.654:351.741

Exploratory research on public attitudes toward the implementation of body-worn cameras in police procedures

Purpose:

The paper aims to propose and test an exploratory theoretical model for identifying factors that predict residents' attitudes toward body-worn cameras used in police procedures.

Design/Methods/Approach:

The theoretical model was proposed based on the existing literature, which deals more broadly with technology acceptance. The theoretical model was tested using an online survey on a sample of Slovenian-speaking social network users ($n = 265$).

Findings:

The most important finding of the research is that general beliefs about technologies more strongly influence the individual's attitude towards implementing body-worn cameras in police procedures than trust in the police and the state.

Research Limitations/Implications:

When interpreting the results, the reader must consider that the research was conducted only on a social network among Slovenian-speaking users. The demographic structure of the sample does not reflect the demographic structure of the population of the Republic of Slovenia.

Practical Implications:

Not detecting resistance to implementing body-worn cameras in police procedures can be deemed the most important implication of our research. We also find that for general public acceptance of introducing new technologies into police procedures, it is more important to consider citizens' beliefs about technologies in general than beliefs about the police and the state.

Originality/Value:

As first in the literature, this article compares two different groups of factors predicting attitudes toward body-worn cameras in police procedures. It is also the first research of its kind in Slovenia.

Keywords: technology acceptance, body-worn cameras, police, attitudes, citizens

UDC: 316.654:351.741

1 UVOD

Tako kot družba nasploh se tudi moderne policijske organizacije soočajo s številnimi trendi in spremembami, ki se jim morajo ustrezno prilagoditi. Spremembe, ki vplivajo na izvajanje policijske dejavnosti so raznolike – poleg političnih, ekonomskih, socialnih in regulatornih sprememb, med pomembne sodijo tudi trendi na področju tehnološkega razvoja in kriminalitete, saj pogosto zahtevajo prilagoditve obstoječih ukrepov in postopkov (Van den Born idr., 2013).

Za učinkovito prilagajanje tem trendom so velikega pomena fleksibilne strukture in inovativne rešitve. Inovacije v policijskem delu vključujejo vrsto sprememb v praksi, od razvoja novih policijskih stilov in strategij, sprejemanja nove tehnologije do ponovnega razmišljanja o komunikaciji in mreženju (Darroch in Mazerolle, 2013). Vendar je v javnem sektorju in še posebej v policijskih organizacijah uvajanje inovacij izjemno zahtevno. Zaradi specifične narave, vloge in ureditve tovrstnih organizacij ter s tem povezanih omejitev so reforme pogosto neuspešne, sistemske preobrazbe pa podvržene številnim oviram (Borins, 2001).

Inovacijski boji so denimo še posebej očitni pri poskusih uvajanja novih tehnologij, zato je napredek tehnološke posodobitve policije pogosto počasen in razdrobljen. V 21. stoletju je policija vstopila v dobo informacijske tehnologije, kar pomeni, da je informacijska tehnologija postala temelj večine policijskih procesov in sistemov (Darroch in Mazerolle, 2013; Rosenbaum, 2007). Policija se mora ukvarjati z novimi vrstami kriminalitete in povečati učinkovitost obravnave obstoječih kaznivih dejanj, kar povečuje pomembnost sledenja tehnološkemu napredku (Van den Born idr., 2013).

Tehnološka modernizacija se v policijski dejavnosti odraža v implementaciji naprednih tehnoloških rešitev, ki omogočajo lažjo komunikacijo in hitrejšo zbiranje ter obdelovanje podatkov, potrebnih za učinkovito zaznavanje varnostnih pojavov in odzivanje. Med pogostimi naprednimi tehnološkimi rešitvami (za sledenje osumljencem, prepoznavanje potencialnih varnostnih dogodkov, koordinacijo odzivanja na incidente), ki so že v uporabi v številnih policijskih organizacijah, so brezpilotna letala, napredne naprave za nadzor prometa in nadzor državnih meja, visokotehnološki videonadzor ter druge naprave za javni video nadzor (Crank idr., 2010).

Nosljive kamere so v tem trenutku ena najbolj aktualnih tem na področju uvajanja novih tehnoloških rešitev v policijske postopke. Prvi poizkusi uvajanja nosljivih kamer so se začeli že v prejšnjem stoletju, po eksperimentalni fazi pa so jih v zadnjih letih v policijsko prakso pričele uvajati številne razvite države (npr. ZDA, VB, Kanada, Avstralija, Kitajska, Nemčija, Francija, Italija, Nizozemska, Švedska), medtem ko je v Sloveniji proces uvajanja in uporabe v začetnih fazah. Kot kažejo izkušnje pa kljub splošnemu prepričanju o pomembnosti tovrstnega ukrepa za izboljšanje učinkovitosti policijskih postopkov, sama implementacija v operativno ne poteka brez zadržkov in izzivov, ki so pogosto povezani tudi s pomisleki in dvomi javnosti.

Snemanje policijskih postopkov sicer ni sporno, vendar kljub temu tovrsten ukrep spremljajo številni izzivi. Možnosti uporabe se namreč ne končajo pri slikovnem in video snemanju na javnih prostorih. Snemanje lahko poteka tudi v občutljivih situacijah, kot so snemanje v zasebnih prostorih, snemanje pogovorov

z domnevnimi žrtvami in očividci. V takšnih situacijah morajo biti nosljive kamere ustrezno pravno urejene (Maury, 2017), prebivalci pa se morajo ob tem počutiti varno in nenadzorovano.

Na splošno podporo nosljivim kameram (vsaj nekaj časa po uvedbi) izkazujejo tako javnost kot tudi policisti (Demir, 2019; Taylor idr., 2017; White idr., 2017). Večina raziskav, ki so se osredotočale na uporabo nosljivih kamer v policijskih postopkih, nakazuje na pozitivne učinke, ki jih lahko povežemo s krepitevijo policijske legitimnosti (Strom, 2016). Po uvedbi nosljivih kamer se primeroma bistveno zmanjša število pritožb zoper delo in odločitve policistov (Ariel idr., 2016; Hedberg idr., 2017; Jennings idr., 2015) in tudi pogostost ter stopnja uporabe sile v policijskih postopkih (Ariel idr., 2015). Uvedba nosljivih kamer sicer poleg pozitivnih učinkov prinaša tudi nekatere pomisleke. Primeroma se lahko povečata število odvzemov prostosti (Braga idr., 2018; Morrow idr., 2016) in raven stresa pri policistih, ki imajo občutek konstantnega nadzorstva nad svojim delom in odločitvami (Adams in Mastracci, 2019). Kljub oznakam ali obvestilom se ljudje pogosto ne zavedajo, da so snemani ali pa ne poznajo pomena oz. implikacij tovrstnega nadzora (Ariel idr., 2018; Taylor idr., 2017; White idr., 2018). Posledično je mogoče zaznati tudi začetni odpor do njihove uvedbe, tako na strani policistov kot tudi javnosti (Huff idr., 2018; Jennings idr., 2015; Nowacki in Willits, 2018).

Raziskave domala enotno kažejo na pomembnost splošne podpore uporabi nosljivih kamer takoj ob njihovi uvedbi. To namreč vpliva na lažjo prilagoditev oz. enostavnejši prehod in implementacijo novih rešitev v prakso ter operativne postopke – v ZDA se je pomen javne podpore na primer izkazal ravno na konkretnem primeru uvajanja nosljivih kamer v policijsko prakso (Strom, 2016). Prav tako lahko podpora vpliva na zaupanje prebivalcev v policijo, dvigne se zaznana transparentnost delovanja policije, znižajo se napetosti in konflikti v interakcijah med prebivalci ter policisti (Bromberg idr., 2018; Demir, 2019; Sousa idr., 2018; White idr., 2018). Kljub aktualnosti tematike in aktivnemu izvajanju raziskav na tem področju pregled literature nakazuje na določene raziskovalne vrzeli. Le peščica raziskav se je namreč osredotočala na odnos javnosti do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke. Med tovrstnimi raziskavami pa zasledimo le eno (Crow idr., 2017), ki je ugotavljala dejavnike, ki vplivajo na omenjene odnose ter stališča javnosti do uvedbe in uporabe nosljivih kamer. Glede na to, da je pozitiven odnos javnosti do uvajanja novih tehnologij v policijske postopke pomemben, ugotavljamo pomanjkanje študij, ki bi poleg splošnega odnosa do nosljivih kamer preučevale tudi dejavnike, ki vplivajo na javno percepcijo oz. odločitve prebivalcev, kako bodo sprejeli nosljive kamere in kakšen odnos bodo razvili do njihove uporabe.

Darroch in Mazerolle (2012) denimo navajata, da je odpor do policijskih reform povezani predvsem s togo in tradicionalno policijsko kulturo, razlikami med pričakovanji deležnikov in nesistematičnim pristopom k spremembam. Če policije želijo zagotoviti uspešnost in sprejetost načrtovanih sprememb, morajo upoštevati tudi pričakovanja javnosti in jih sistematično nasloviti. Razvijati je treba skupnostim in družbi prilagojene pristope ter dosledno spremljati učinkovitost izvedenih sprememb. Pri tem je treba ugotavljati, kako prebivalci

ocenjujejo pristope k policijskemu delu, načrtovane spremembe, kakovost njihove implementacije ter kakšne so njihove preference.

S poznavanjem dejavnikov, ki vplivajo na stališča in odnose prebivalcev do uporabe sodobnih tehnoloških rešitev v policijski praksi, lahko k njihovi uvedbi pristopamo bolj transparentno in preudarno. Na tej osnovi lahko oblikujemo preliminarne rešitve, ki bi v zvezi z uvajanjem novih tehnologij v prakso omilile negativne zaznave oz. odpor javnosti ali celo spodbudile podporo.

Da bi naslovili znanstveno vrzel, smo oblikovali izvirni model za ugotavljanje dejavnikov, ki vplivajo na odnos javnosti oz. posameznikove odločitve o sprejemanju novih tehnologij (v tem primeru nosljivih kamer) v policijske postopke. Model je zasnovan tako, da ocenjuje dva različna sklopa dejavnikov. Prvi sklop ugotavlja vpliv odnosa prebivalcev oz. javnosti do policistov in države, drugi pa meri njihov odnos do tehnologij na splošno. Po našem najboljšem vedenju gre za prvi model, ki ocenjuje vpliv obeh sklopov dejavnikov hkrati.

Model je bil empirično testiran na vzorcu slovensko govorečih uporabnikov družbenega omrežja, saj je bila v času izvedbe raziskave uporaba nosljivih kamer šele v fazi načrtovanja in javne razprave. Na ta način smo ugotovili, kaj vpliva na odnose javnosti do uvajanja tovrstne tehnološke novosti v policijske postopke še pred njihovo dejansko uporabo (ko ljudje z njimi še nimajo neposrednih izkušenj). Raziskava tako ponuja pomembne ugotovitve, ki lahko prispevajo k oblikovanju učinkovitejših politik uvajanja novih tehnologij v policijske postopke.

Naslednje poglavje predstavlja pregled dosedanjega dela in teoretična izhodišča modela ter pripadajočih hipotez. V tretjem poglavju je predstavljena metodologija raziskovanja, skupaj z razvojem merskega instrumenta in osnovnimi demografskimi značilnostmi vzorca. V četrtem poglavju so predstavljeni rezultati študije, v petem poglavju pa je podana razprava na glavne ugotovitve. V istem poglavju so predstavljene tudi omejitve raziskave in predlogi za nadaljnje delo. Zadnje poglavje predstavlja zaključne misli.

2 TEORETIČNI MODEL

Model, ki ga predlagamo za proučevanje dejavnikov vpliva na odnose prebivalcev do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih, smo na podlagi pregleda dosedanjih ugotovitev razdelili na dva glavna sklopa. Prvi sklop predstavljajo dejavniki, povezani s policijo in državo, drugega pa dejavniki zaznavanja tehnologije na splošno. Predlagani model s pripadajočimi hipotezami je grafično prikazan na sliki 1.

2.1 Prvi sklop: na policijo in državo vezani dejavniki

Prvi sklop, ki tvori predlagan model, vključuje naslednje kategorije dejavnikov:

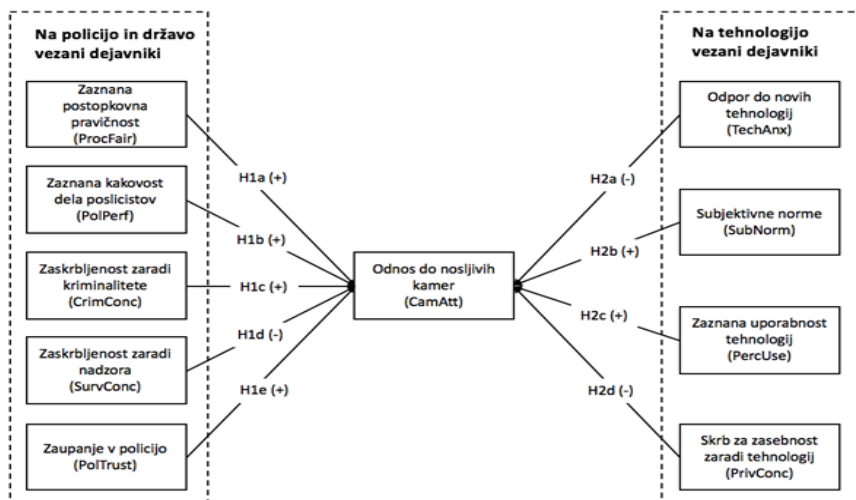
1. zaznana postopkovna pravičnost,
2. zaznana kakovost dela policistov,
3. zaskrbljenost oz. strah pred kriminaliteto,
4. zaskrbljenost zaradi nadzora države,
5. zaupanje v policijo.

Pregled dosedanjih raziskav namreč kaže, da navedeni dejavniki vplivajo na javno zaznavo (legitimnosti) policije oz. stališča in odnose javnosti do dela policije, potencialno pa lahko to zaznavo povežemo tudi z odnosi in stališči do primernosti (legitimnosti) posameznih policijskih ukrepov in postopkov, med drugim tudi nosljivih kamer.

Izhajajoč iz okvira postopkovne pravičnosti (angl. *procedural fairness framework*) (Emami idr., 2015) in na procesih temelječega modela legitimnosti (angl. *process-based model of legitimacy*) (Tyler, 2006) ugotavljamo, da sta zaznana postopkovna pravičnost in kakovost policijskega dela pomembna faktorja vpliva. Oba omenjena konstrukta predvidoma tvorita splošno zaznavo o policiji in zaupanje vanjo. Raziskave poleg omenjenih dejavnikov v istem sklopu pogosto navajajo tudi pomemben vpliv zaskrbljenosti zaradi kriminalitete oz. strahu pred kriminaliteto (Brown in Benedict, 2002; Hinds in Murphy, 2007). Na tej podlagi predpostavljamo, da bi višja zaznana postopkovna pravičnost in kakovost dela policistov pozitivno vplivala na splošen odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke, saj bi posamezniki bolj pozitivno ocenjevali pravičnost in zakonitost uporabe ukrepov in sredstev oz. bi v našem primeru bolj zaupali v korektnost uporabe tehnologij v policiji. Prav tako predpostavljamo, da na splošen odnos do nosljivih kamer vpliva strah pred kriminaliteto, kar temelji na prepričanju, da bi večji nadzor v družbi znižal stopnjo kriminalitete (Crow idr., 2017). Na podlagi tega izpeljemo naslednje hipoteze:

- **H1a:** Zaznana postopkovna pravičnost je pozitivno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H1b:** Zaznana kakovost dela slovenskih policistov je pozitivno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H1c:** Zaskrbljenost zaradi kriminalitete je pozitivno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H1d:** Zaskrbljenost zaradi nadzora je pozitivno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H1e:** Zaupanje v policijo je pozitivno povezano s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.

Slika 1:
Predlagani
model

Četudi skrb za zasebnost med posamezniki variira, raziskave ugotavljajo, da zaznana stopnja zasebnosti vpliva na pripravljenost do uporabe novih tehnologij (Buchanan idr., 2007). Še več, raziskave ugotavljajo tudi povezavo med zaznano zasebnostjo in zaupanjem v državo oz. vlado, skupaj pa dejavnika vplivata na odnos do predlaganih ukrepov države (Joinson, 2009). Pomen tovrstnega vidika je viden tudi v dejstvu, da je presoja vplivov na zasebnost, s katero opravičujemo nujnost novih ukrepov, ključni korak v spreminjanju državnih ukrepov, še posebej na področju policijskih pooblastil. Skladno s tem lahko zaupanje prebivalcev, da država ustrezno skrbi za njihovo zasebnost, oz. zaskrbljenost zaradi zasebnosti, ki jo zagotavljajo država in njeni organi, predstavlja potencialno pomemben dejavnik podpore uporabi novih in potencialno invazivnih tehnologij v represivne organe. Omenjeno je predvidoma vezano tudi na skrb zaradi nadzorovanja države (Nam, 2018). Na podlagi zapisanega predpostavljamo, da ima lahko zaskrbljenost zaradi nadzora države pomemben vpliv tudi na odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke. Na podlagi tega izpeljemo naslednjo hipotezo:

- **H1d:** Zaskrbljenost zaradi nadzorovanja s strani države je negativno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.

2.2 Drugi sklop: na tehnologijo vezani dejavniki

Drugi sklop, ki tvori predlagan model, vključuje naslednje kategorije dejavnikov:

1. zaznana uporabnost tehnologij,
2. odpor do novih tehnologij,
3. subjektivne norme,
4. skrb za zasebnost zaradi tehnologij.

Kot izhaja iz klasične teorije o sprejemanju tehnologij (angl. *technology acceptance model*) (Davis, 1989), med najpomembnejše dejavnike, ki vplivajo na sprejemanje novih tehnologij, sodita: 1) zaznana uporabnost (angl. *perceived usefulness*) in 2) preprostost uporabe tehnologije (angl. *perceived ease of use*). Ker nas v tem primeru zanima, kaj vpliva na odnose javnosti, nosljive kamere pa bodo v uporabo prepuščene drugim osebam (policistom), v raziskovalni model vključujemo le zaznano uporabnost tehnologij na splošno. Predpostavljamo, da bodo posamezniki, ki v večji meri zaznavajo koristi, ki jih prinašajo tehnologije na splošno, pozitivneje sprejemali uvedbo nosljivih kamer v policijske postopke.

Med pomembnejše dejavnike, ki vplivajo na sprejemanje novih tehnologij, spadajo tudi subjektivne norme. Subjektivne norme so zaznave posameznikov o tem, kaj večina ljudi oz. ljudje, ki so njim pomembni, menijo o določeni temi (Ajzen in Fishbein, 1977). Takšna zaznava nato vpliva na posameznikovo odločitev sprejemanja novosti. Subjektivne norme posebej pridejo do izraza v primerih, ko imajo ljudje le malo neposrednih izkušenj z določeno novostjo in nato oblikujejo lastno mnenje na podlagi prepričanj o tem, kaj o določeni novosti menijo njim bližnji in pomembni posamezniki (Alshourah, 2019). Najpogosteje gre v tem primeru za prijatelje, sodelavce, družino in ostale posameznike, ki jih dotični posameznik ceni (Tan in Teo, 2000). Ker gre tudi v primeru nosljivih

kamer za tehnološke novosti, s katerimi se bodo srečevali tudi ljudje, ki še nimajo neposrednih izkušenj, predpostavljamo, da subjektivne norme vplivajo na njihove odnose do nosljivih kamer.

Odpor do novih tehnologij (angl. *technology anxiety*) je bil prvič teoretično predlagan in empirično validiran v tretji reviziji modela o sprejemanju tehnologij (angl. *technology acceptance model 3*) (Venkatesh in Bala, 2008). V omenjenem modelu avtorja sicer predpostavljata in dokazujeta povezavo odpora do novih tehnologij z zaznano preprostostjo uporabe. V našem modelu pa predpostavljamo neposreden vpliv tovrstnega dejavnika na odnos posameznika do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke. Odpor do tehnologij je namreč lahko povezan z nezaupanjem tehnologijam na splošno, kar bi lahko zaviralno vplivalo na podporo uvajanju novih tehnologij v družbeno prakso. V tem primeru bi lahko šlo za prenos lastnih strahov do tehnologije na uporabnike tehnologij, ki so v primeru nosljivih kamer policisti. To bi pomenilo, da prebivalci zaradi nezaupanja tehnologiji, ne želijo, da bi takšno tehnologijo uporabljala država ali državni organi v postopkih z ljudmi.

Na podlagi zapisanega izpeljemo naslednje hipoteze:

- **H2a:** Odpor do novih tehnologij je negativno povezan s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H2b:** Subjektivne norme so pozitivno povezane s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.
- **H2c:** Zaznana uporabnost tehnologij je pozitivno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.

Tehnologije omogočajo vse bolj invazivne in neopazne vdore v posameznikovo zasebnost, zaradi česar se v procesu uvajanja novih tehnologij skrbi za zasebnost pripisuje ključna vloga (Palen in Dourish, 2003). S tem tudi v naš model vključujemo skrb za zasebnost posameznikov, vendar jo vežemo na nove tehnologije v splošnem in ne konkretno na policijske postopke. S tem postavljamo ločnico med nadzorovanjem s strani države na eni strani, kar je, kot dejavnik vpliva vključeno že v prvi sklop modela (zaskrbljenost zaradi nadzora države) in nadzorovanjem s strani tehnologij oz. posegom v zasebnost, ki jih omogočajo nove tehnologije na splošno, na drugi strani. Na podlagi tega izpeljemo naslednjo hipotezo:

- **H2d:** Skrb za zasebnost zaradi novih tehnologij je negativno povezana s splošnim odnosom javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih.

Glede na ugotovitve preteklih raziskav, ki nakazujejo na pozitiven odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke (Demir, 2019; Taylor idr., 2017; White idr., 2017), predpostavljamo, da bodo imeli anketiranci pozitiven odnos do nosljivih kamer in bodo v splošnem zaznavali uporabno vrednost nosljivih kamer. Na podlagi zapisanega izpeljemo dve dodatni hipotezi, ki nista del predlaganega modela in imata namen ugotoviti trenutna stališča anketirancev o uvedbi nosljivih kamer v policijske postopke:

- **H3a:** Prebivalci imajo pozitiven odnos do uporabnosti nosljivih kamer.
- **H3b:** Prebivalci imajo pozitiven odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke.

V nadaljevanju predstavljamo razvoj merskega instrumenta za validacijo predlaganega modela in rezultate raziskave, s katero smo testirali model.

3 METODA

3.1 Razvoj vprašalnika

Da bi zagotovili visoko notranjo skladnost in zanesljivost vprašalnika, smo indikatorje za predvidene konstrukte povzeli po že validiranih modelih in jih vsebinsko priredili za naš raziskovalni koncept. Vsak konstrukt so sestavljali trije indikatorji.

Glavno odvisno spremenljivko *odnos do nosljivih kamer* (CamAtt), ki je sestavljena iz dveh delov: (1) odnos do uvedbe nosljivih kamer (CitAtt), ki meri splošen odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke, in (2) zaznane prednosti nosljivih kamer (CamBen) smo povzeli po White in drugi (2017). Spremenljivko CamAtt smo razdružili na CitAtt in CamBen z namenom ugotavljanja splošnih stališč javnosti do nosljivih kamer z opisno statistiko.

Spremenljivke *zaznana kakovosti dela policistov* (PolPerf), *zaznana postopkovna pravičnost* (ProcFair) in *zaskrbljenost zaradi kriminalitete* (CrimConc) so bile deloma povzete po Crow in drugi (2017) in Reisig in drugi (2012). Spremenljivka, ki je merila *zaupanje v policijo* (PolTrust), je bila povzeta po Meško in drugi (2014), *zaskrbljenost zaradi državnega nadzorovanja* (SurvConc) pa po Nam (2018).

V sklopu splošnega zaznavanja tehnologij je bila *zaznana uporabnost* (PercUse), ki je merila splošno zaznavo o uporabnosti tehnologij, povzeta po Ma in Liu (2005), *strah pred tehnologijami* (TechAnx) pa po Meuter in drugi (2003). Spremenljivka *subjektivne norme* (SubNorm) je bila povzeta po Jing in drugi (2019). Indikatorji konstrukta *zaskrbljenost prebivalcev za njihovo zasebnost ob uporabi nosljivih kamer* (PrivConc) so bili razviti na novo.

Vse spremenljivke so bile merjene s pomočjo sedemstopenjske Likertove lestvice z opisi: 1 – *močno se ne strinjam*, 2 – *se ne strinjam*, 3 – *deloma se ne strinjam*, 4 – *nevtravno*, 5 – *deloma se strinjam*, 6 – *se strinjam*, 7 – *močno se strinjam*. Kontrolne spremenljivke so vključevale demografske značilnosti anketirancev: spol, starostna skupina, izobrazba in prva številka poštne številke kraja, v katerem bivajo.

Vprašalnik smo razvili v angleškem jeziku in ga pripravili tudi v slovenskem jeziku. Na temo nosljivih kamer v policiji smo indikatorje povzeli iz navedenih virov in jih priredili v angleščini. Prevod merskega instrumenta smo opravili po prilagojeni metodologiji avtorjev Råholm in drugi (2010). Angleške indikatorje so prevedli trije neodvisni (nepoklicni) prevajalci. Pri oblikovanju končnega vprašalnika smo združeno upoštevali vse tri prevode. Končni vprašalnik je bil nato testno preverjen na petih anketirancih, ki so podali svoje predloge za izboljšanje. Vsebinskih posegov v vprašalnik na tej točki ni bilo. *Post-festum*, ko je bila anketa že razposlana, smo ugotovili, da je indikator PercUse3 (tretji indikator konstrukta zaznane uporabnosti tehnologij) vsebinsko neustrezen. Ta

indikator smo odstranili iz vseh analiz. Konstrukti PercUse sta tako sestavljala dva indikatorja.

3.2 Zbiranje podatkov

Raziskovalni model smo testirali s kvantitativno raziskavo, izvedeno v obliki spletne ankete. Ciljno populacijo so predstavljali vsi polnoletni državljani Republike Slovenije, ki uporabljajo spletna družbena omrežja. Anketiranje je bilo izvedeno v osmih skupinah na družbenem omrežju Facebook. Da bi zagotovili čim bolj razpršen vzorec, smo izbirali skupine, ki so pokrivalo različna področja. Raziskava je bila izvedena med majem 2019 in julijem 2019. Skupaj smo zbrali 265 uporabnih vprašalnikov, pri čemer je bil delež manjkajočih vrednosti 1,01 % (posamezen indikator je imel med 0 % in 3,06 % manjkajočih vrednosti). Glede na povprečno vrednost manjkajočih vrednosti, ki znaša 38 % (Dodeen, 2018), izključevanje spremenljivk in dodatni posegi v podatkovno bazo niso bili potrebni.

Z namenom pridobivanja ustreznih odgovorov in zagotavljanja anonimnosti anketirancev smo upoštevali naslednje varovalne mehanizme. Prvič, vprašalnik smo širili v spletni aplikaciji, ki je omogočala nehranjenje njihovih IP-naslovov. Drugič, anketiranci so bili v nagovoru obveščeni o anonimnosti in prostovoljnosti sodelovanja. Tretjič, zagotovljeno je bilo, da bodo podatki obdelani in hranjeni izključno za raziskovalne namene.

Vzorec je sestavljalo 52,5 % žensk. Večina anketirancev je bila zaposlena (50,2 %) in je imela dokončano višješolsko izobrazbo ali več (48,3 %). Največ (56,2 %) jih je spadalo v skupino med 18 let in 30 let starosti, sledile so skupine med 31 let in 45 let (21,5 %), med 46 let in 60 let (15,5 %) in nad 60 let (6,4 %). Ostala opisna statistika je predstavljena v tabeli 1.

Tabela 1:
Demografski
podatki

Spremenljivka	Število	Odstotek
Izobrazba		
do IV. stopnje (poklicna)	31	11,7
V. stopnja (srednja)	105	39,6
VI. stopnja (I. bol. st.)	67	25,3
VII. stopnja (II. bol. st.)	57	21,5
VIII. stopnja (III. bol. st.)	4	1,5
Status		
Dijak, študent	100	37,7
Zaposlen, samozaposlen	133	50,2
Nezaposlen	13	4,9
Upokojenec	18	6,8
Naselje		
Hiša na samem ali vas	62	23,5

Strnjeno naselje (manjši kraj)	85	32,2
Manjše mesto	50	18,9
Večje mesto	67	25,4
Poštna številka (prva številka)		
Ljubljana	129	48,7
Maribor	78	29,4
Celje	8	3,0
Kranj	19	7,2
Nova Gorica	11	4,2
Koper	12	4,5
Novo mesto	6	2,3
Murska Sobota	1	0,4

4 REZULTATI

V tem poglavju predstavljamo rezultate raziskave. Poglavje je razdeljeno na dva dela. Glede na to, da postavljamo nov model, ki empirično še ni bil validiran, v prvem delu predstavljamo rezultate validacije merskega instrumenta, s katerimi dokazujemo njegovo ustreznost. V drugem delu tega poglavja pa predstavljamo rezultate ankete, vezane na zastavljene hipoteze. Obdelave podatkov in statistične analize so bile izvedene s programskim orodjem SPSS, verzija 23.

4.1 Validacija merskega instrumenta

Da bi lahko opravili izračune multivariatne statistike, smo podatke najprej preverili za normalnost porazdelitve, multikolinearnost, diskriminantnost, homoskedastičnost in normalno porazdelitev ostankov. Spodnji rezultati kažejo na izpolnjevanje pogojev za večkratno regresijsko analizo, s katero smo v nadaljevanju testirali predlagani model.

Za podatkovni set vseh indikatorjev so koeficienti asimetričnosti (angl. *skewness*) znašali med $-1,255$ in $1,744$, koeficienti sploščenosti (angl. *kurtosis*) pa med $-1,289$ in $3,205$. Glede na predlagane mejne vrednosti, ki naj bi znašale med $-1,89$ in $1,89$, smo odstranili indikator CrimConc2, ki je presegel zgornjo mejo. Po izključitvi tega indikatorja so koeficienti sploščenosti znašali največ $1,615$ (PercUse1). Omenjene vrednosti nakazujejo na normalnost porazdelitve podatkov spremenljivk, ki so bile vključene v nadaljnjo obdelavo. Indikator CrimConc2 je bil izključen iz vseh nadaljnjih analiz.

Eksploratorna raziskava o odnosu javnosti do uvedbe ...

Tabela 2: Faktorska analiza

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
PercUse1	0,989	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PercUse2	0,701	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CrimConc3	-	1,011	-	-	-	-	-	-	-	-
CrimConc1	-	0,465	-	-	-	-	-	-	-	-
SurvConc2	-	-	-0,975	-	-	-	-	-	-	-
SurvConc3	-	-	-0,934	-	-	-	-	-	-	-
SurvConc1	-	-	-0,779	-	-	-	-	-	-	-
PolTrust1	-	-	-	0,512	-	-	-	-	-	-
PolTrust3	-	-	-	0,511	-	-	-	-	-	-
PolTrust2	-	-	-	0,410	-	-	-	-	-	-
SubNorm2	-	-	-	-	0,889	-	-	-	-	-
SubNorm1	-	-	-	-	0,824	-	-	-	-	-
SubNorm3	-	-	-	-	0,763	-	-	-	-	-
TechAnx2	-	-	-	-	-	0,924	-	-	-	-
TechAnx1	-	-	-	-	-	0,772	-	-	-	-
TechAnx3	-	-	-	-	-	0,517	-	-	-	-
PrivConc2	-	-	-	-	-	-	0,877	-	-	-
PrivConc3	-	-	-	-	-	-	0,833	-	-	-
PrivConc1	-	-	-	-	-	-	0,665	-	-	-
CamBen1	-	-	-	-	-	-	-	0,742	-	-
CamBen3	-	-	-	-	-	-	-	0,688	-	-
CitAtt1	-	-	-	-	-	-	-	0,641	-	-
CamBen2	-	-	-	-	-	-	-	0,610	-	-

CitAtt3	-	-	-	-	-	-	-	0,489	-	-
CitAtt2	-	-	-	-	-	-	-	0,339	-	-
PolFair2	-	-	-	-	-	-	-	-	0,906	-
PolFair3	-	-	-	-	-	-	-	-	0,645	-
PolFair1	-	-	-	-	-	-	-	-	0,569	-
PolPerf2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,753
PolPerf3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,692
PolPerf1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,456

Faktorska analiza s poševnokotno rotacijo je potrdila razporeditev konstruktov novega modela. Prav tako je potrdila združevanje konstruktov CitAtt in CamBen v enoten konstrukt CamAtt. *Kaiser-Meyer-Olkin* koeficient ustreznosti je znašal 0,834, ki je močno nad spodnjo mejno vrednostjo (0,6) in nad priporočljivo mejno vrednostjo (0,8). *Bartlettov* test je potrdil homogenost varianc ($p < 0,001$). Rezultat factorske analize je razviden v tabeli 2.

Zanesljivost vprašalnika smo merili s *Cronbach Alpha* (CA) testom. Rezultati za posamezne konstrukte se gibljejo med $\alpha = 0,635$ (CrimConc) in $\alpha = 0,924$ (SurvConc). Drugi rezultati so razvidni v tabeli 2 (odebeljeno, v diagonalni). Glede na normalnost porazdelitev podatkov in ustrezne vrednosti CA smo izračunali interkonstruktne povezave s *Pearsonovim* koeficientom korelacije (tabela 3).

Tabela 3: Pearsonov koeficient korelacije in Cronbach alpha (v diagonali)

	ProcFair	PolPerf	CrimConc	PrivConc	CamAtt	PolTrust	SurvConc	SubNorm	TechAnx	PercUse
ProcFair	0,836									
PolPerf	,674**	0,831								
CrimConc	-,134*	-0,10	0,635							
PrivConc	-,201**	-,174**	0,05	0,860						
CamAtt	,174**	,185**	0,09	-,447**	0,733					
PolTrust	,732**	,728**	-,166**	-,198**	,249**	0,876				
SurvConc	-,155*	-,197**	0,12	,525**	-,304**	-,195**	0,924			
SubNorm	0,10	,155*	0,12	-,254**	,612**	,240**	-,169**	0,887		
TechAnx	0,08	0,05	-0,09	-0,01	-,122*	0,02	-0,03	-,134*	0,772	
PercUse	,324**	,348**	-0,05	-,135*	,386**	,476**	-,186**	,402**	-,278**	0,821

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Koeficienti korelacije so večinoma pod priporočeno idealno vrednostjo ($\rho < 0,7$), razen med PolTrust in ProcFair ter PolPerf, kjer so rahlo višji, vendar ne presegajo zgornje mejne vrednosti ($\rho < 0,9$). S tem ugotavljamo ustrezno diskriminantno veljavnost modela.

Multikolinearnost smo preverjali s koeficienti variance inflacije (angl. *variance inflation factor* – *VIF*). Vsi koeficienti *VIF* so v priporočenem razponu (nad 1 in pod 4), in sicer med 1,096 (CrimConc) in 3,146 (PolTrust). S tem ugotavljamo, da med spremenljivkami v modelu ni multikolinearnosti. Saphiro-Wilkov test je potrdil normalnost porazdelitve ostankov ($p = 0,111$), Levenov test normalnosti varianc pa je potrdil homoskedastičnost ($p = 0,294$).

4.2 Rezultati opisne statistike

Da bi ugotovili splošna stališča prebivalstva do nosljivih kamer, smo v sklopu splošnega odnosa do kamer (CamAtt), merili stališča do uvedbe nosljivih kamer (CitAtt) in do morebitnih prednosti (CamBen), ki jih nosljive kamere vnašajo v policijske postopke. Zaradi preglednosti tabela 4 predstavlja povprečja (*M*) in standardne odklone (*SD*) za vse ločeno merjene konstrukte.

	<i>M</i>	<i>SD</i>
ProcFair	4,60	1,36
PolPerf	4,45	1,24
PrivConc	4,29	1,66
CamBen	5,17	1,26
CitAtt	4,65	1,28
PolTrust	4,63	1,27
SurvConc	3,72	1,61
SubNorm	4,28	1,23
TechAnx	2,77	1,27
PercUse	5,33	1,21
CrimConc	2,77	1,26

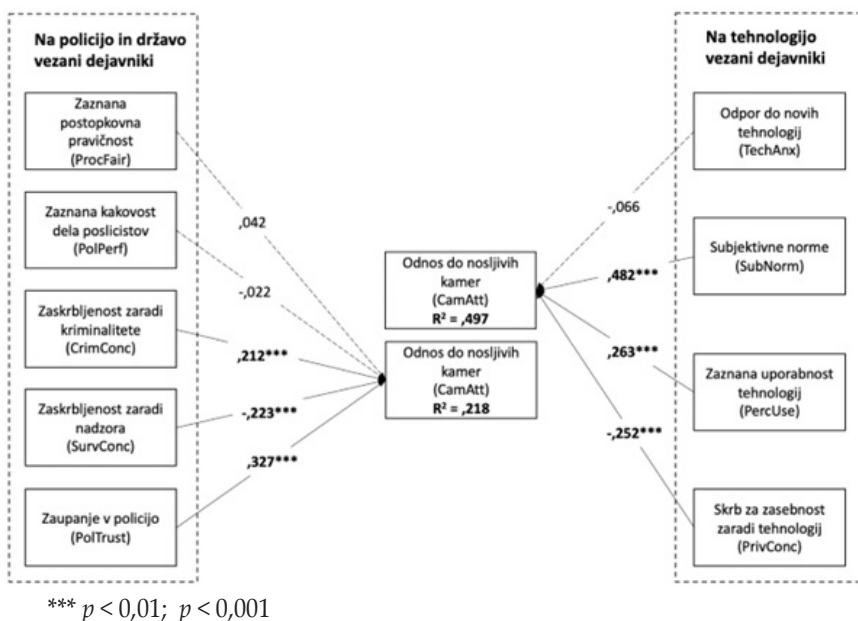
Tabela 4:
Opisna
statistika

Spremenljivki z najvišjima povprečnima vrednostma sta zaznana splošna uporabnost tehnologij (PercUse) in zaznane prednosti nosljivih policijskih kamer (CamBen), kot del splošnega odnosa do nosljivih kamer (CamAtt). Na drugi strani sta spremenljivki z najnižjima vrednostma odpor do tehnologij (TechAnx) in zaskrbljenost zaradi kriminalitete (CrimConc). Vrednosti spremenljivk zaznanih prednosti nosljivih kamer in splošnega odnosa do uvajanja tovrstnih tehnologij v policijske postopke sta nad srednjo vrednostjo (*nevtraln*o). Hipotezi H3a in H3b potrdimo.

4.3 Rezultati testiranja modela

Predlagani raziskovalni model je bil testiran z dvema večkratnima linearnima regresijskima modeloma. Oba modela sta statistično značilna ($p < 0,001$). Rezultati hipotez so predstavljeni na sliki 2.

Slika 2:
Rezultati dveh
linearnih
regresijskih
modelov

Rezultati kažejo, da ima med dejavniki, ki se nanašajo na policijo in državo (levi sklop), dejavnik zaupanja v policijo najmočnejši vpliv na odnos javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih, medtem ko nam vplivov zaznane postopkovne pravičnosti in zaznane kakovosti dela policistov ni uspelo dokazati. Sklop teh dejavnikov pojasnjuje le 21,8 % variance odvisne spremenljivke (CamAtt). Na podlagi rezultatov prvega regresijskega modela lahko potrdimo hipoteze H1c, H1d in H1e, medtem ko hipotezi H1a in H1b ne moremo potrditi.

Dejavniki, ki se nanašajo na splošen odnos do novih tehnologij (desni sklop), pojasnjujejo 49,7 % variance odvisne spremenljivke (CamAtt). Med temi dejavniki imajo največji (pozitiven) vpliv na splošen odnos javnosti do uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih subjektivne norme, vpliva splošnega odpora do tehnologij na odnos pa nam ni uspelo dokazati. Na podlagi rezultatov drugega regresijskega modela lahko potrdimo hipoteze H2b, H2c in H2d. Hipoteze H2a ne moremo potrditi.

5 RAZPRAVA

Opisna statistika kaže na dve glavni ugotovitvi, ki podpirata ugotovitve obstoječe literature. Prvič, prebivalci zaznavajo prednosti nosljivih kamer in pozitivno ocenjujejo njihovo pomembnost. Še več, ta spremenljivka je z vidika stališč najbolj homogena in je dosegla najvišjo povprečno vrednost z drugim

najmanjšim standardnim odklonom. To pomeni, da so prebivalci glede prednosti, ki jih prinašajo nosljive kamere, visoko poenoteni in se močno strinjajo s tem, da ima lahko uporaba nosljivih kamer pozitivne vplive. Drugič, prebivalci imajo na splošno pozitiven odnos do uvajanja nosljivih kamer v policijske postopke, vendar je ta odnos nekoliko manj pozitiven kot v primeru splošnega ocenjevanja prednosti. Vzroke za tovrstne razlike v odnosu je treba iskati v teoriji prenosa novosti (angl. *diffusion of innovation theory*) in odporu do uvajanja sprememb.

Teorija prenosa novosti (Rogers, 1995) predpostavlja štiri glavne elemente, ki vplivajo na širitev nove ideje: novost sama, komunikacijski kanali, čas in družbeni sistem. Ob upoštevanju teh elementov predvideva, da bo odnos do uvedbe novih tehnologij razpršen v pet skupin: inovatorji (2,5 %), zgodnji posvojitelji tehnologije (13,5 %), zgodnja večina (34 %), pozna večina (34 %) in zaostaleži (16 %). Na tej osnovi je mogoče predpostavljati, da bo na začetku uvajanja novih tehnologij v družbeno prakso prišlo do zamika v razvoju zaupanja v novo tehnologijo in s tem do postopne podpore njihove uvedbe skozi čas. Omenjene predpostavke in dejstvo, da v času pisanja tega prispevka (oktober 2019) nosljive kamere v Sloveniji še niso v splošni uporabi, podpirajo rezultate naše raziskave, rezultati pa obstoječe predpostavke celo presegajo.

Izkušnje in raziskave namreč kažejo na pogost odpor družbene večine ob uvajanju sprememb v obstoječ sistem (Jones, 2013). Gre za pojav, ki ga najpogosteje občutijo organizacije, ki uvajajo nove tehnične rešitve v vsakodnevno delovanje. Tako je človeški odpor pomemben dejavnik, ki ga je treba nasloviti in upoštevati pri uvajanju tehnoloških sprememb in inovacij v organizacijske prakse. Četudi posamezniki menijo, da neka tehnologija v splošnem prinaša pozitivne učinke, ji navadno v uvajalnih fazah še vedno popolnoma ne zaupajo, dokler z njimi ne pridobijo ustreznih pozitivnih izkušenj. V primeru nosljivih kamer gre za nekoliko drugačen koncept, saj gre za zaupanje v sposobnost in poštenost nekoga drugega, v tem primeru policistov, ki bodo uporabljali tehnologije in z njimi potencialno posegali v pravice ljudi. To trditev potrjuje tudi povprečna vrednost dejavnika zaupanja v policijo, ki je domala enaka (z enakim standardnim odklonom) kot odnos do uvedbe policijskih kamer. Da bi razumeli, kateri dejavniki vplivajo na odnos posameznika do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke, se v nadaljevanju razprave osredotočamo na razpravo o rezultatih testiranega modela.

Najpomembnejša ugotovitev, ki jo lahko razberemo iz rezultatov predlaganega modela, je, da na posameznikov odnos do uvedbe nosljivih kamer veliko močnejše vplivajo splošna prepričanja o tehnologijah, kot pa prepričanja o zaupanju v policijo in državo. Ta ugotovitev pomembno dopolnjuje trenutne raziskave, ki se glede na rezultate pregleda literature večinoma osredotočajo izključno na dejavnike, ki so usmerjeni v policijo in državo.

V sklopu splošnega odnosa do tehnologij imajo subjektivne norme najmočnejši vpliv na podporo javnosti glede uporabe nosljivih kamer v policijskih postopkih. Osebna stališča ljudi in njihovo socialno okolje tako pomembno vplivajo na njihova prepričanja oz. odnos do uvajanja novih tehnologij v sistem družbenega nadzorstva. Drugič, na podporo uvajanja nosljivih kamer v policijske postopke vpliva tudi splošno prepričanje o uporabnosti tehnologij. Če to zapišemo manj abstraktno, bi lahko dejali, da na podporo vpliva zaupanje novim tehnologijam

in zaznava njihove uporabnosti v vsakodnevnem življenju. Tretjič, strah za posameznikovo zasebnost, ki bi bila lahko ogrožena zaradi uvedbe novih tehnologij (v našem primeru nosljivih kamer), lahko pomembno negativno vpliva na podporo uvedbi. Ob tem je treba pri interpretaciji vseh rezultatov, ki se nanašajo na zaznavanje ogrožanja zasebnosti, upoštevati tudi t. i. zasebnostni paradoks. Ta se sicer v svoji osnovi veže na diskrepanco med zaskrbljenostjo posameznika zaradi posega v njegovo zasebnost in njegovim dejanskim vedenjem na spletu, vendar ga lahko zaradi vsebinske povezanosti apliciramo tudi na druga področja. Gre namreč za to, da posamezniki svoja vedenja in prepričanja oblikujejo na podlagi različnih pristranskosti in »preračunavanj o zasebnosti« (angl. *privacy calculus*). To potrjuje tudi naša raziskava, ki ugotavlja statistično močno značilno negativno korelacijo ($\rho = -0,447$, $p < 0,001$) med skrbjo za zasebnost in odnosom do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke. Ugotovitev nakazuje na to, da se bo podpora nosljivim kameram poviševala oz. nižala, z nižanjem oz. višanjem skrbi za zasebnost.

Rezultati raziskave nudijo tako teoretične kot tudi praktične implikacije. Med teoretične lahko na prvo mesto postavimo pionirski poskus primerjave dveh skupin dejavnikov, ki sta bili v dosedanjih raziskavah med seboj nepovezani. Trenutne raziskave, ki obravnavajo temo uvajanja in odnosa do nosljivih kamer, se osredotočajo izključno na dejavnike, povezane s policijo in državo. Drugi sklop raziskav, ki se splošno ukvarjajo z odnosom do uvajanja novih tehnologij v družbeno ali organizacijsko prakso, pa so se do sedaj le redko osredotočale na tehnologije v policijskih postopkih oz. tehnologije v sistemih formalnega družbenega nadzorstva, ki bi lahko predstavljale potencialno grožnjo za posameznikovo zasebnost in bi bile lahko orodje njihove potencialne inkriminacije. Tako naš model, kot prvi v obstoječi literaturi, omogoča vpogled v razlike med vplivi na odnos javnosti do uvajanja in uporabe nosljivih kamer ter ugotavlja, kateri splošni dejavniki, ki so povezani tako s tehnologijami kot z državnimi organi, vplivajo na konkretno praktično rešitev. Druga pomembnejša teoretična implikacija se nanaša na ugotovitev, da osebni zadržki in strahovi pred novimi tehnologijami nimajo neposrednega vpliva na odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke. Gre za korak v stran od ugotovitev, ki se vežejo na splošna uvajanja novih tehnologij v družbeno prakso. Takšen rezultat je mogoče razlagati z dejstvom, da posamezniki delegirajo odgovornost za učinkovitost uvajanja in korektnost uporabe tehnologij tistim, ki bodo tehnologije dejansko upravljali. Pri tem je občutek ekskulpacije odgovornosti do posledic, ki bi lahko nastale zaradi nepravilne rabe tehnologij učinkovita do te mere, da vpliva na splošen odnos do uvedbe nosljivih kamer v policijske postopke ni mogoče zaznati.

Najpomembnejša praktična implikacija ugotovitev te raziskave je, da vpliva odpora nismo zaznali. Nizek odpor do uvedbe nosljivih kamer lahko tudi viša zaupanje prebivalcev v policijo, na kar nakazuje tudi tabela 3: višja, kot je podpora uvedbi nosljivih kamer, višje je zaupanje v policijo ($\rho = 0,241$, $p < 0,001$). Ugotovitve nakazujejo, da je za splošno javno sprejemanje uvedb novih tehnologij v policijske postopke bolj pomembno upoštevati prepričanja javnosti o tehnologijah na splošno kot pa prepričanja o policiji in državi.

Kot vse raziskave, ima tudi naša nekatere omejitve. Prvič, čeprav gre za prvi poskus validacije predlaganega modela in s tem za eksploratorno raziskavo, demografske skupine anketirancev niso porazdeljene reprezentativno glede na demografsko strukturo prebivalcev Slovenije. Drugič, glede na število merjenih spremenljivk (skupno smo merili s 30 indikatorji) je za potrebe multivariatne statistike število anketirancev sicer preseglo petkratnik števila indikatorjev, ni pa doseglo desetkratnika števila merjenih indikatorjev. Tretjič, anketirance smo nagovarjali izključno preko spletnega družbenega omrežja Facebook, zaradi česar naš vzorec ni enostaven slučajen oz. sistematičen, kar pomeni, da rezultatov morebiti ni mogoče posplošiti na populacijo.

Glede na rezultate in omejitve raziskave je v prihodnje smiselno nadaljevati z razvojem modela in njegovo validacijo. Predvsem je treba revidirati konstrukte, ki imajo vrednosti CA nižje od $\alpha = 0,8$. Smiselno bi bilo dodati dodatne dejavnike tako na strani vpliva policije in države kot tudi na strani splošnega dojemanja tehnologij. Najpomembnejše nadaljnje delo vključuje oblikovanje celostnega modela, ki bi pojasnjeval dejavnike vpliva na sprejemanje nosljivih kamer tako na strani policistov kot končnih uporabnikov nosljivih kamer kot tudi na strani prebivalcev oz. javnosti.

6 ZAKLJUČEK

Policijske organizacije ne delujejo v zaprtem okolju; njihova uspešnost je pogojena s sposobnostjo prilagajanja spremembam. Kot navaja Sheptycki (2012), je policijska dejavnost rezultat in odraz aktualnih razvojnih in družbenih trendov. Vendar pa so izzivi inovacij in prilagajanja tradicionalno vprašanje javnega sektorja in policije (Allen, 2002). Težave, povezane z implementacijo sprememb v policijske organizacije in policijsko dejavnost, izhajajo tako iz organizacijskih dejavnikov kot tudi iz necelovitega pristopa k uvajanju sprememb in javnega zavračanja reform. Izvorni problem, ki vodi v neučinkovitost pristopov k transformacijam, izhaja predvsem iz neusklajenosti načrtovanih sprememb s potrebami skupnosti. Van der Vijver in Moor (2012) navajata, da med pomembne sodobne izzive na področju policijskega dela ne sodi zgolj prilagajanje policijskih strategij sodobnim trendom, temveč tudi dejanskim potrebam družbe. Ker se inovacijski boji še posebej kažejo pri poskusih prilagajanja novih tehnologij v policijskem delu, je zato analiza pričakovanj in zaznav različnih deležnikov pomemben instrument za pridobivanje povratnih informacij in informacij za prihodnje načrte.

V pričujočem delu smo predstavili razvoj in validacijo teoretičnega modela za ugotavljanje dejavnikov, ki vplivajo na odločitve posameznikov (prebivalcev) o tem, kako bodo sprejemali uvedbo nosljivih kamer v policijske postopke. Poznavanje in razumevanje teh dejavnikov je posebej pomembno pri uvajanju novih tehnologij v policijske postopke. S tem je mogoče zagotoviti uvedbo, ki bi vzbudila manj odpora javnosti. Ugotovitve kličejo po izdelavi modela, ki bi pojasnjeval tudi odnos policistov do uvedbe nosljivih kamer. Takšen model bi bil lahko osnova, ki bi dopolnjevala model, predstavljen v pričujočem delu, in s tem prispevala k oblikovanju celovitega modela, ki bi lahko sočasno pojasnjeval tako odnos policistov kot prebivalcev oz. javnosti do nosljivih kamer.

UPORABLJENI VIRI

- Adams, I. in Mastracci, S. (2019). Police body-worn cameras: Effects on officers' burnout and perceived organizational support. *Police Quarterly*, 22(1), 5–30. <https://doi.org/10.1177/1098611118783987>
- Ajzen, I. in Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888–918. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.84.5.888>
- Allen, R. Y. W. (2002). Assessing the impediments to organizational change: A view of community policing. *Journal of Criminal Justice*, 30(6), 511–517. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(02\)00173-3](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(02)00173-3)
- Alshourah, S. (2019). Mediating role of attitude, subjective norm and perceived behavioural control in the relationships between their respective salient beliefs and behavioural intention to adopt e-learning among instructors in Jordanian universities. *Journal of Education and Practice*, 6(11), 152–159. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/download/21872/22188>
- Ariel, B., Farrar, W. A. in Sutherland, A. (2015). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(3), 509–535. <https://doi.org/10.1007/s10940-014-9236-3>
- Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S. in Henderson, R. (2018). Paradoxical effects of self-awareness of being observed: Testing the effect of police body-worn cameras on assaults and aggression against officers. *Journal of Experimental Criminology*, 14(1), 19–47. <https://doi.org/10.1007/s11292-017-9311-5>
- Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S. in Henderson, R. (2016). »Contagious accountability«: A global multisite randomized controlled trial on the effect of police body-worn cameras on citizens' complaints against the police. *Criminal Justice and Behavior*, 44(2), 293–316. <https://doi.org/10.1177/0093854816668218>
- Borins, S. (2001). Encouraging innovation in the public sector. *Journal of Intellectual Capital*, 2(3), 310–319. <https://doi.org/10.1108/14691930110400128>
- Braga, A. A., Sousa, W. H., Coldren Jr., J. R. in Rodriguez, D. (2018). The effects of body-worn cameras on police activity and police-citizen encounters: A randomized controlled trial. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 108(3), 511–538. <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol108/iss3/3/>
- Bromberg, D. E., Charbonneau, É. in Smith, A. (2018). Body-worn cameras and policing: A list experiment of citizen overt and true support. *Public Administration Review*, 78(6), 883–891. <https://doi.org/10.1111/puar.12924>
- Brown, B. in Benedict, W. R. (2002). Perceptions of the police: Past findings, methodological issues, conceptual issues and policy implications. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 25(3), 543–580. <https://doi.org/10.1108/13639510210437032>
- Buchanan, T., Paine, C., Joinson, A. N. in Reips, U.-D. (2007). Development of measures of online privacy concern and protection for use on the internet. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(2), 157–165. <https://doi.org/10.1002/asi.20459>

- Crank, J. P., Kadleck, C. in Koski, C. M. (2010). The USA: The next big thing. *Police Practice and Research*, 11(5), 405–422. <https://doi.org/10.1080/15614261003589870>
- Crow, M. S., Snyder, J. A., Crichlow, V. J. in Smykla, J. O. (2017). Community perceptions of police body-worn cameras: The impact of views on fairness, fear, performance, and privacy. *Criminal Justice and Behavior*, 44(4), 589–610. <https://doi.org/10.1177/0093854816688037>
- Darroch, S. in Mazerolle, L. (2013). Intelligence-led policing: A comparative analysis of organizational factors influencing innovation uptake. *Police Quarterly*, 16(1), 3–37. <https://doi.org/10.1177/1098611112467411>
- Davis, F. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340. <https://doi.org/10.2307/249008>
- Demir, M. (2019). Citizens' perceptions of body-worn cameras (BWCs): Findings from a quasi-randomized controlled trial. *Journal of Criminal Justice*, 60, 130–139. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2018.09.009>
- Dodeen, H. M. (2018). The prevalence of missing data in survey research. *International Journal for Innovation Education and Research*, 6(3), 83–90. <https://doi.org/10.31686/ijer.vol6.iss3.978>
- Emami, P., Xu, W. Bjornlund, H. in Johnston, T. (2015). A framework for assessing the procedural justice in integrated resource planning processes. V O. Ozcevik, C. A. Brebbia in S. M. Sener (ur.), *Sustainable Development and Planning VII* (str. 119–130). <https://doi.org/10.2495/sdp150101>
- Hedberg, E. C., Katz, C. M. in Choate, D. E. (2017). Body-worn cameras and citizen interactions with police officers: Estimating plausible effects given varying compliance levels. *Justice Quarterly*, 34(4), 627–651. <https://doi.org/10.1080/07418825.2016.1198825>
- Hinds, L. in Murphy, K. (2007). Public satisfaction with police: Using procedural justice to improve police legitimacy. *The Australian and New Zeland Journal of Criminology*, 40(1), 27–42. <https://doi.org/10.1375/acri.40.1.27>
- Huff, J., Katz, C. M. in Webb, V. J. (2018). Understanding police officer resistance to body-worn cameras. *Policing: An International Journal*, 41(4), 482–495. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-03-2018-0038>
- Jennings, W. G., Lynch, M. D. in Fridell, L. A. (2015). Evaluating the impact of police officer body-worn cameras (BWCs) on response-to-resistance and serious external complaints: Evidence from the Orlando police department (OPD) experience utilizing a randomized controlled experiment. *Journal of Criminal Justice*, 43(6), 480–486. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2015.10.003>
- Jing, P., Huang, H., Ran, B., Zhan, F. in Shi, Y. (2019). Exploring the factors affecting mode choice intention of autonomous vehicle based on an extended theory of planned behavior—A case study in China. *Sustainability*, 11(4), 1–20. <https://doi.org/10.3390/su11041155>
- Joinson, A. N. (2009). Privacy concerns, trust in government and attitudes to identity cards in the United Kingdom. V R. H. Sprague Jr. (ur.), *Proceedings of the 42nd annual Hawai'i international conference on system sciences* (str. 1–10). IEEE. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2009.352>
- Jones, G. R. (2013). *Organizational theory, design, and change* [7th ed.]. Pearson

Education Limited.

- Ma, Q. in Liu, L. (2005). The role of internet self-efficacy in the acceptance of web-based electronic medical records. *Journal of Organizational and End User Computing*, 17(1), 38–57. <https://doi.org/10.4018/joeuc.2005010103>
- Maury, K. J. (2017). Police body-worn camera policy: Balancing the tension between privacy and public access in state laws. *Notre Dame Law Review*, 92(1), 479–512. <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol92/iss1/11/>
- Meško, G., Hacin, R. in Eman, K. (2014). Trust in police by Slovenian law and criminal justice and security students. *Varstvoslovje*, 16(4), 471–491. https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2014-4/05_Mesko_Eman_Hacin.pdf
- Meuter, M. L., Ostrom, A. L., Bitner, M. J. in Roundtree, R. (2003). The influence of technology anxiety on consumer use and experiences with self-service technologies. *Journal of Business Research*, 56(11), 899–906. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(01\)00276-4](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(01)00276-4)
- Morrow, W. J., Katz, C. M. in Choate, D. E. (2016). Assessing the impact of police body-worn cameras on arresting, prosecuting, and convicting suspects of intimate partner violence. *Police Quarterly*, 19(3), 303–325. <https://doi.org/10.1177/1098611116652850>
- Nam, T. (2018). Untangling the relationship between surveillance concerns and acceptability. *International Journal of Information Management*, 38(1), 262–269. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2017.10.007>
- Nowacki, J. S. in Willits, D. (2018). Adoption of body cameras by United States police agencies: An organisational analysis. *Policing and Society*, 28(7), 841–853. <https://doi.org/10.1080/10439463.2016.1267175>
- Palen, L. in Dourish, P. (2003). Unpacking “privacy” for a networked world. V *CHI03: Human factors in computing systems* (str. 129–139). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/642633.642635>
- Råholm, M.-B., Thorkildsen, K. in Löfmark, A. (2010). Translation of the nursing clinical facilitators questionnaire (NCFQ) to Norwegian language. *Nurse Education in Practice*, 10(4), 196–200. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2009.08.005>
- Reisig, M. D., Tankebe, J. in Meško, G. (2012). Procedural justice, police legitimacy, and public cooperation with the police among young Slovene adults. *Varstvoslovje*, 14(2), 147–164.
- Rosenbaum, D. (2007). Police innovation post 1980: Assessing effectiveness and equity concerns in the information technology era. *Institute for the Prevention of Crime Review*, 1, 11–44.
- Sheptycki, J. (2012). Policing theory and research – What’s in a metaphor? V E. Devroe, P. Ponsaers, L. G. Moor, J. Greene, L. Skinns, L. Bisschop, A. Verhage A. Verhage in M. Bacon (ur.), *Tides and currents in police theories* (str. 55–69). Maklu.
- Sousa, W. H., Miethe, T. D. in Sakiyama, M. (2018). Inconsistencies in public opinion of body-worn cameras on police: Transparency, trust, and improved police-citizen relationships. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 12(1), 100–108. <https://doi.org/10.1093/police/pax015>
- Strom, K. (2016). *Research on the impact of technology on policing strategy in the 21st century: Final report*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/251140.pdf>

- Tan, M. in Teo, T. S. H. (2000). Factors influencing the adoption of internet banking. *Journal of the Association for Information Systems*, 1(1), 1–44. <https://doi.org/10.17705/1jais.00005>
- Taylor, E., Lee, M., Willis, M. in Gannoni, A. (2017). Police detainee perspectives on police body-worn cameras. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (537). <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi537>
- Tyler, T. R. (2006). Psychological perspectives on legitimacy and legitimation. *Annual Review of Psychology*, 57, 375–400. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190038>
- Van den Born, A., Van Witteloostuijn, A., Barlage, M., Sapulete, S., Van den Oord, A., Rogiest, S., Vallet, N., Reguli, Z., Vir, M., Mouhanna, C., Cassan, D., Binder, H., Blumenthal, V., Christe-Zeyse, J., Giljohann, S., Gruschinske, M., Pautz, H., Stein-Müller, S., Bisogni, F. ... Polos, L. (2013). Policing opportunities and threats in Europe. *Journal of Organizational Change Management*, 26(5), 811–829. <https://doi.org/10.1108/JOCM-09-2012-0145>
- Van der Vijver, K. in Moor, L. G. (2012). Theories of policing. *Journal of Police Studies*, 25(4), 15–29.
- Venkatesh, V. in Bala, H. (2008). Technology acceptance model 3 and a research agenda on interventions. *Decision Sciences*, 39(2), 273–315. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.2008.00192.x>
- White, M. D., Todak, N. in Gaub, J. E. (2017). Assessing citizen perceptions of body-worn cameras after encounters with police. *Policing*, 40(4), 689–703.
- White, M. D., Todak, N. in Gaub, J. E. (2018). Examining body-worn camera integration and acceptance among police officers, citizens, and external stakeholders. *Criminology & Public Policy*, 17(3), 649–677. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12376>

O avtorjih

Anže Mihelič, doktorski kandidat na Fakulteti za računalništvo in informatiko ter na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, asistent na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: anze.mihelic@um.si

Dr. Kaja Prislan Mihelič, izredna profesorica na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: kaja.prislan@um.si